

שגשוג הממלכה - בניית בית המקדש

פרק ה', פסוקים ט"ו-ל"ב; פרק ו', פסוקים א', ל"ז-ל"ח; פרק ח', פסוקים י'-י"א, כ"ב, כ"ט, מ"א, נ"ב; פרק ט', פסוקים א'-ט'

"וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם" (שמות כ"ה, ח) - כיצד הוגשם חזון בניית בית המקדש?

שיאם של ימי שלמה בא לידי ביטוי במפעל הבנייה הראשי של שלמה - הקמת המקדש, שמטרתו היסודית הייתה השראה תמידית של שכינת ה' בישראל, כדברי התורה "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם" (שמות כ"ה, ח). הקמת המקדש הייתה גם חלומו הגדול של דוד המלך. כבר בתחילת דרכו החל שלמה לממש את החלום הגדול, והוא החל בהכנות לבניית המקדש. הבנייה עצמה החלה בשנה הרביעית למלכותו.

הסיוע של חירם מלך צור לבניית המקדש - פרק ה', ט"ו-ל"ב

לצורך בניית המקדש, פנה שלמה לחירם מלך צור וביקש את עזרתו בהבאת עצי ארזים מלבנון שישמשו לבניית המקדש.

צור הייתה ממלכה ששכנה צפונית לישראל על חוף הים התיכון. צור מתוארת בתנ"ך כממלכה עשירה וחזקה, והיא שימשה מרכז מסחרי בין-לאומי. היה לה צי אוניות גדול, ובעזרתו הגיעו הסוחרים שלה לארצות רבות והתעשרו מאוד.

לדוד המלך היו קשרים טובים עם חירם מלך צור, ושלמה בנו המשיך לחזק קשרים אלה. הכתוב מספר כי כששמע חירם על עליית שלמה למלוכה הוא שלח אליו עבדים כדי לברכו. בתגובה, שלמה פנה אליו בבקשה לסיוע בבניית המקדש.

שלמה ציין בדבריו את רצונו של דוד לבנות בית לה', מפעל שנמנע ממנו כיוון שהיה עסוק במלחמות. הוא הזכיר את הבטחת ה' לדוד, שבנו יבנה את בית המקדש. בתגובה לדברי שלמה, מברך חירם את ה': "יְיָהּ בְּשֵׁמֶעַ חִירָם אֶת דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה וַיִּשְׁמַח מְאֹד וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן לְדָוִד בֶּן חָכֶם עַל הָעָם הָרֹב הַזֶּה" (כ"א).

לצורך הבנייה ביקש שלמה מחירם ארזים, עצים משובחים הגדלים בלבנון, מצפון לממלכת שלמה: "וַיַּעַתָּה צִיָּה וַיִּכְרְתוּ לִי אֲרָזִים מִן הַלְבָנוֹן" (ה', כ'). שלמה ביקש עזרה גם בכריתת העצים: "כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ כִּי אֵין בְּנוֹ אִישׁ יָדַע לַכְרֵת עֲצִים כְּצִדְנִים". חירם קיבל את בקשתו של שלמה, ואף הוסיף ונתן לו עצי ברוש. בתמורה, ביקש חירם לכלכל את ביתו בתבואה ושמן הגדלים בשטחה של ממלכת שלמה, שהם משבעת המינים שהשתבחה בהם ארץ ישראל.

מלבד חומרי הגלם, צריך היה שלמה אנשים רבים לבנייה ולניהול הפרויקט הגדול. לשם כך הוא קבע 'מס עובד'. בתקופת התנ"ך היה נהוג להטיל על התושבים 'מס עובד' לצורכי הממלכה. הכוונה היא שאנשים עבדו בשביל השלטון תקופה מסוימת שנקבעה להם - ימים, שבועות ואפילו חודשים. אנשי המלאכה שלקח שלמה מתוך העם, נדרשו לצאת לתקופות 'מילואים' בנות חודש, פעם בשלושה חודשים, כדי לפקח על שינוע העצים מלבנון. נוסף להם, מינה שלמה עשרות אלפי אנשים לעבודות סבלות ולחציבת אבנים לבניין. כך נעשה מפעל בניית המקדש למפעל לאומי של כל העם והממלכה.

בניית בית המקדש: תאריכים חשובים - פרק ו', א', ל"ז-ל"ח

הכתוב מספר שבניית בית המקדש החלה 480 שנה לאחר שעם ישראל יצאו ממצרים, בשנה הרביעית למלכות שלמה, בחודש השני הוא חודש אייר (המכונה בספר מלכים 'זיו'). בניית בית המקדש נמשכה שבע שנים והסתיימה בחודש השמיני הוא חודש מרחשוון (המכונה בספר מלכים 'בול') ואז נערכה חנוכתו.

השראת השכינה במקדש - פרק ח', פסוקים י'-י"א

בפרק ח' מסופר שבחודש תשרי, כשנה לאחר סיום הבנייה, הועלה ארון ה' ממקומו בעיר דוד אל המקדש. שלמה הקהיל את העם אל המקדש לכבוד האירוע הגדול של חנוכתו (מלכים א' ח', ב'). הכתוב מתאר את רגעי השיא של חנוכת המקדש:

"וַיְהִי בַצֹּאת הַכֹּהֲנִים מִן הַקֹּדֶשׁ וְהָעָן מָלֵא אֶת בֵּית ה' וְלֹא יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת מִפְּנֵי הָעָן כִּי מָלֵא כְבוֹד ה' אֶת בֵּית ה'."

הכתוב מתאר את ענן השכינה ממלא את בית המקדש, וממחיש לעין כל את כניסתה של השכינה לתוך המקדש והפיכתו למקום של השראת שכינה על ישראל. ולמעשה, למקום הקדוש והמרכזי לעבודת ה' (הזכרנו בפרק ג' את הבמות שנאסרו לאחר בניית המקדש).

הפסוקים מזכירים את חנוכת המשכן במדבר, שעם סיום הקמתו התמלא המשכן בכבוד ה':

"וַיִּכֶס הָעָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְכָבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. וְלֹא יָכְלוּ מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעָן וְכָבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן." (שמות מ', ל"ד-ל"ה)

השראת השכינה במקדש מותנית בשמירה על מצוות ה' כפי שנאמר לשלמה כבר בתחילת בניית המקדש.

תפילת שלמה - פרק ח' פסוקים כ"ב, כ"ט, מ"א, נ"ב

בטקס חנוכת המקדש נשא שלמה תפילה ארוכה, שעיקרה בקשה שבית המקדש יהיה מוקד לתפילת האדם אל ה'.

בתפילתו ביקש שלמה שהקב"ה יפנה השגחתו אל בית המקדש בכל עת, ושישמע לתפילתו שלו ולתפילת כל המתפללים באשר הם - לתפילת עם ישראל, ואף לתפילת הנוכרים.

מתפילת שלמה אנו למדים שבית המקדש, מקום השראת השכינה, הוא לא רק מקום להקרבת קורבנות אלא גם "בית תפילה". מכאן ואילך בשעת התפילה אנו מתפללים לכיוון המקדש אשר בירושלים.

התגלות ה' השנייה לשלמה - פרק ט', א'-ט'

לאחר תפילת שלמה וחנוכת המקדש, התגלה ה' לשלמה בשנית.

כמו ההתגלות הראשונה (בתחילת פרק ג'), גם התגלות ה' השנייה לשלמה פותחת בהבטחה לשלמה שה' ימלא את בקשתו. בהמשך, מזהיר ה' את שלמה שיילך בדרך ה' וישמור את מצוותיו. אם מלכי ישראל והעם, לא ילכו בדרך ה' ויעבדו עבודה זרה, הם ייענשו בגלות, ובית המקדש, מקום השראת השכינה, מקום רם ונישא וסמל לגדולתה ועוצמתה של ממלכת ישראל, ייחרב. האפשרות שהמקדש עלול להיחרב בעוונם של המלך והעם נזכרת בספר מלכים כבר עם הקמתו.

חורבן המקדש יביא לכך שעם ישראל יהיה "לְמִשְׁלַל וְלִשְׁמִינָה בְּכָל הָעַמִּים" - עם ישראל ישמש נושא לפתגם שנון וחריף (דעת מקרא). בכל העמים ידברו על גורלו של עם ישראל, אשר נטש אותו ה', כדוגמה לגורל מר ואכזר: "וְהַבֵּית הַזֶּה יִהְיֶה עֲלֵיוֹן כָּל עֵבֶר עָלָיו יִשָּׁם וְשָׂרָק וְאָמְרוּ עַל מֶה עָשָׂה ה' כִּכָּה לָאָרֶץ הַזֹּאת וְלַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים א', ט').

בית המקדש שהיה צריך להיות עליון, ייהפך סמל לאירוע קשה, שיביא את כל מי שעובר בירושלים לתהות בשל חורבנו.

האזהרה הזאת, סופה שהתממשה לאחר כארבע מאות שנה, בסופו של ספר מלכים, כשיצאו ישראל לגלות והמקדש נחרב בעוונותיהם.

הצעות הוראה:

הצעה 1: הכנות לבניית המקדש - פרק ה' פסוקים ט"ו-ל"ב

התלמידים ילמדו על הקשר בין שלמה לחירם, על ההסכם ביניהם ועל הפועלים הרבים שסייעו לבניית המקדש.

1. התלמידים יקראו פסוקים ט"ו-כ"ו.

נבקש מהתלמידים לסמן את דברי שלמה בצבע אחד ואת תגובת חירם בצבע אחר.

לאחר מכן נבקש לסמן מה נתן חירם לשלמה ומה נתן שלמה לחירם בתמורה.

נשאל:

- מה גרם לחירם לפנות לשלמה?
- מה סיפר שלמה לחירם, ומה הוא ביקש ממנו?
- כיצד הגיב חירם לדברי שלמה?
- מה היה ההסכם בין שלמה לחירם?

2. התלמידים יקראו פסוקים כ"ז-ל"ב וישלימו:

בניית המקדש הייתה מפעל גדול שהצריך פועלים רבים:

30000 - אנשים מישראל ששימשו כ"מס עובד".

70000 - סבלים.

80000 - חוצבים בהר.

3300 - שרי הניצבים - המפקחים על המלאכה.

הצעה 2: בניית המקדש, חנוכת המקדש ותפילת שלמה - פרק ו' פסוקים א', ל"ז-ל"ח, פרק ח' פסוקים י'-י"א, כ"ב, כ"ט, מ"א, נ"ב

מכיוון שמדובר בפסוקים בודדים מכל פרק ולא בלימוד רציף של פרק, נבקש מהתלמידים להשלים את הפרטים הבאים:

- **תאריכים חשובים בבניית בית המקדש** (פרק ו' פסוקים א', ל"ז-ל"ח):
תאריך תחילת הבנייה:
תאריך סיום הבנייה:
- **תיאור השראת השכינה במקדש על פי פרק ח' פסוקים י'-י"א**
- **בקשת שלמה בתפילתו בחנוכת המקדש** (פרק ח' פסוקים כ"ב, כ"ט, מ"א, נ"ב)

הצעה 3: התגלות ה' השנייה לשלמה - פרק ט' פסוקים א'-ט'

1. התלמידים יקראו בפרק ט' פסוקים א'-ט' על התגלות ה' השנייה לשלמה מייד לאחר תפילת שלמה בחנוכת המקדש.

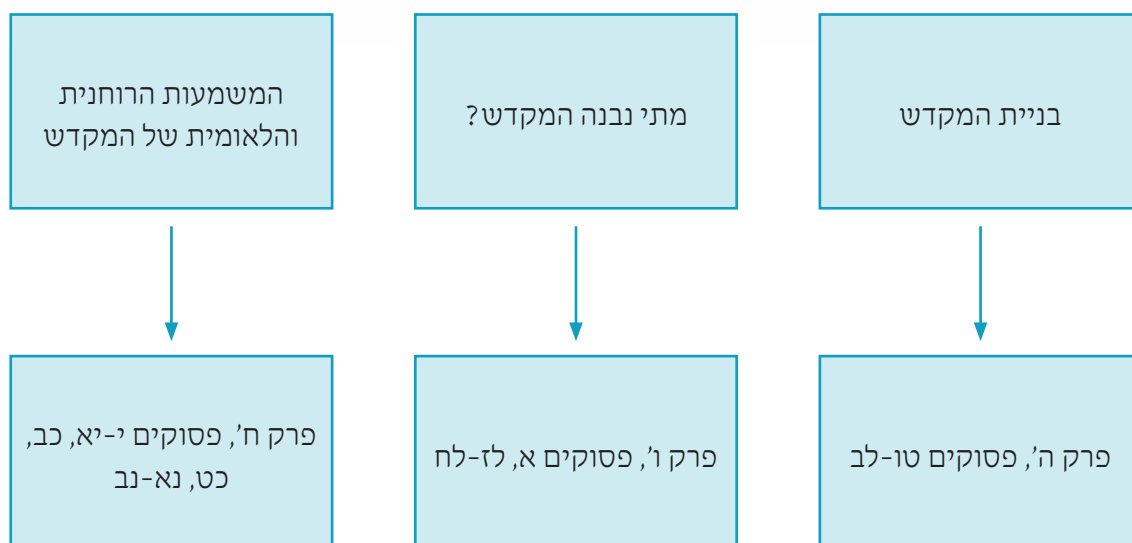
- התלמידים ימצאו בפסוקים:
- התייחסות לבקשת שלמה בתפילתו.
 - הבטחה לשלמה אם ילך בדרך ה'.
 - אזהרה על העונש הצפוי אם לא ילכו בדרך ה'.
2. ניגע בביטויים המתארים את העונש:
- "וְהָיָה יִשְׂרָאֵל לְמוֹשָׁל וְלִשְׁנִינָה בְּכָל הָעַמִּים".
 - "וְהָיְתָה הָאָדָמָה יְהִיָּה עָלֵיוֹן כָּל עֹבֵר עָלָיו יִשָּׁם וְשָׂרָק".

הצעה 4: בניית בית המקדש - מבט רוחב

הצעה זו עוסקת בכל הפרקים והפסוקים שקשורים לבניית בית המקדש.

1. נפתח בשיח במליאה על פי השאלות שלהלן:

1. תיאור בניית המקדש מובא בהרחבה בספר מלכים, חשבו, מדוע?
 2. מה חשוב לנו לדעת על בית המקדש: על תהליך בנייתו ועל התפקידים של בית המקדש בחיי העם?
 3. מה נדרש מהמלך לפני בניית המקדש ולאחר שיעמוד על תילו?
 4. האם העם נדרש לפעולות מסוימות?
2. נלמד את הפסוקים המתארים כמה היבטים של בית המקדש בימי שלמה, על פי דף העבודה.
- נלמד את הפסוקים הבאים: פרק ה', פסוקים ט"ו-ל"ב; פרק ו', פסוקים א', ל"ז-ל"ח; פרק ח', פסוקים י'-י"א, כ"ב, כ"ט, מ"א, נ"ב; פרק ט', פסוקים א'-ט'.
- הפסוקים עוסקים בשלושה היבטים של בית המקדש בימי שלמה ובכלל:

1. עיינו בפסוקים. וכתבו:

מה ידוע מהפסוקים על:

- בניית בית המקדש -
- התאריכים הקשורים בבניית המקדש -
- המשמעות הרוחנית והלאומית של המקדש -

2. ענו על השאלות שלפניכם:

א. בניית המקדש

- כיצד נעזר שלמה בקשרים הטובים שהיו לדוד עם חירם מלך צור?
- מה אפשר ללמוד מכך שעובדים רבים גויסו לבניית המקדש?

ב. השראת השכינה, תפילת שלמה והתגלות ה'

- "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ח') - כיצד הגשים שלמה את דבר ה' בספר שמות?
- מה ביקש שלמה בתפילתו? כיצד הוא הבין את תפקידו של בית המקדש?
- מהי האזרה של ה' לשלמה?
- מה עלול לסכן את קיומו של המקדש?

3. במליאה, נחזור לדון במשמעות המקדש.

נשאל:

לאור הפסוקים שלמדנו, כיצד לדעתכם תשפיע בניית המקדש על המצב הרוחני והמדיני של ישראל ועל מלכותו של שלמה?

נוכל לגעת בכיתה בנקודות הבאות:

מצב רוחני - בניית המקדש ועבודת הכוהנים בשגרה ובמשך שנים הם ביטוי למצב רוחני ראוי וציב. המקדש הוא מקום עבודת ה' לעם כולו.

מצב מדיני - בניית המקדש קשורה במצב מדיני־ביטחוני יציב, ללא מלחמות. לצורך הקמתו נדרשו יחסי חוץ וקשרי מסחר עם הממלכות השכנות. למקדש יש גם משמעות לכלל אומות העולם.

שלטון פנים - המקדש הוא מראה למידת יציבות השלטון - מקדש פעיל ומתפקד מסמל שלטון חזק ויציב, אחדות בעם ועמידת העם מאחורי ההנהגה, ולהיפך.

תפקידו של המנהיג - יחסם של המלכים אל בית המקדש הוא אבן בוחן ליחסם כלפי הדת וערכי התורה, והוא משפיע על אופן הנהגתם את העם. לדוגמה: ירבעם מביא את העם לידי ריחוק מהמקדש ואילו יאשיהו עורך 'בדק בית', ומחדש את הברית עם ה'.